

■ ÚVODNÍ SLOVO

Miroslav Liberda: Energický, empatický a neobyčejný právník

JUDr. Kamila Bubelová, Ph.D.

absolventka PF UP (1997), nyní vedoucí katedry teorie práva a právních dějin PF UP

Když jsem se na jaře 2018 sešla se svou kolegyní ze studií Šárkou Lindovskou, tvořily převážnou část našeho rozhovoru vzpomínky na prvního děkana naší fakulty, pana docenta Miroslava Liberdu. V lednu uplynulo už 20 let od jeho úmrtí a my jsme tomu nemohly ani uvěřit. Zdá se nám, že to bylo vlastně nedávno, kdy jsme chodily k panu děkanovi na volitelný předmět Náhrada škody a kdy nám přednášel občanské právo.

Toto zvláštní číslo fakulního zpravodaje chceme celé věnovat památce docenta Liberdy. Nikoli proto, že byl prvním děkanem obnovené olomoucké právnické fakulty, ale proto, že patřil mezi osobnosti, na které zapomenout nelze. My, tehdejší studenti, jsme jej poznali už jako staršího důstojného pána, nicméně nesmírně energického a s novými nápady. Současná podoba fakulty s několikanásobně větším počtem studentů už ani neumožňuje vznik vztahu, který v 90. letech mezi děkanem Liberdou a studenty panoval. Jak tedy představit novodobým studentům a kolegům prvního olomouckého děkana, aby nebyl jen obrazem dřívějších časů, ale aby ho dokázali vidět jako skutečného člověka z masa a kostí? Pokud si přečtete životopis Miroslava Liberdy, zjistíte data narození a úmrtí, jeho vzdělání a odborné zaměření (životopis brzy vyjde v rámci Encyklopedie českých právních dějin). Ale skutečnou představu o člověku dají jen vzpomínky těch, kteří s ním žili.

DĚKAN OBNOVITEL. Miroslav Liberda se podílel na obnovení právnické fakulty hned od roku 1991. Děkanem byl dvě funkční období, první inaugurační slib složil v zaplněné aule v září 1992. Děkanský řetěz převzal od rektora Josefa Jařaba. Druhé funkční období nedokončil, zemřel ve funkci v lednu 1998. Foto: Archiv PF UP

Stávám už po dvacet let před svými studenty na místech, kde stával při mých studiích pan děkan Liberda. A pokaždé ho tam vnímám. Mám neskromné přání, aby jednou, až i oni budou vzpomínat na svá studia, viděli své učitele jako přátele. Přítel není jen laskavý: dokáže být i přísný. Pan děkan Liberda měl vždy pochopení pro naše trable, ale nikdy nepřestal trvat na tom, že je-li naším cílem výkon právnické profese, musíme studiu věnovat veškeré úsilí. Etiku právnického povolání ani učit nemusel, on byl jejím zhmotněním.

Miroslav Liberda byl – viděno tehdejšíma i dnešníma očima – právník dost neobyčejný. Byl totiž empatický a citlivý k trápením druhých. Říká se, že právník takový být nemůže, protože by ho starosti druhých pohltily a rozdrtily. Nevím, jak to dělal, ale jeho nepohltily; dokázal s nimi bojovat. Nejvíce snad jeho osobnost vystihuje má poslední vzpomínka na něj. Bylo to

těsně před Vánoci, když jsem ho navštívila v nemocnici. Měla jsem informace o tom, že nemoc pana děkana je fatální a neléčitelná a že zbývá jen pár dní či týdnů jeho pozemské pouti. Nicméně – v jeho přítomnosti to tak nevypadalo. Stále obklopen lidmi, a i když tělo bylo slabé, duch pracoval pro ostatní i nyní. Těžko se tomu dnes věří, že i v takové chvíli okolní lidé čerpali z bohatých vědomostí a zkušeností tohoto právníka. Tu radil zdravotní sestře, jak prodat dům, tam radil lékaři, jaké zvolit pojištění, a ani paní uklízeče radu ohledně sňatku v zahraničí neodmítl.

Stále ho vidím takového, jaký byl. V prvé řadě lidský. A aby i ti, kteří jej osobně nemohli poznat, měli plastičtější představu o našem děkanu „zakladateli“, mohou si přečíst následující stránky se vzpomínkami.

■ MIROSLAV LIBERDA V DATECH A FUNKCÍCH

- Narodil se **2. dubna 1926** ve slovenských Ččejevčích, rodiče byli Češi (pocházeli ze Slezska).
- Studium práv zahájil **v roce 1946** na Právnické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně a ukončil rigorózní zkouškou **v roce 1951** na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V polovině šedesátých let absolvoval postgraduální studium teorie řízení na VUT — Ústav teorie a metod řízení v Brně.
- V padesátých letech byl činný v oblasti práva a organizace řízení a ekonomiky v řadě institucí.
- **V letech 1965-1970** působil jako právník na generálním ředitelství VHJ Sigma Olomouc. Vzhledem ke svým zásadovým postojům byl na počátku sedmdesátých let nucen toto místo opustit a **od roku 1971 až do roku 1988** pracoval jako právník u České státní pojišťovny v Uničově.
- **V roce 1990** zahájil soukromou advokátní praxi.
- **V roce 1991** stanul v čele přípravného realizačního týmu pro obnovení právnické fakulty na Univerzitě Palackého v Olomouci. **Dne 7. září 1992** byl zvolen do funkce jejího prvního děkana. **V květnu 1995** byl zvolen do této funkce i na druhé funkční období.
- Jako uznávaný odborník v oblasti občanského práva se stal členem komise Ministerstva spravedlnosti ČR pro rekodifikaci občanského zákoníku, na jejíž práci se aktivně podílel. Dále byl členem grémia Jednoty českých právníků, zakládajícím členem nadace Bezpečná Olomouc, nadace Bílý kruh bezpečí, členem správní rady Nadace Československé národní rady americké a prezidentem nadace Iuridicum Olomucense. Vědecky a pedagogicky působil i v zahraničí, zvláště na právnických fakultách v Grazu, Curychu, Drážďanech, Petrohradě, Kyjevě, New Yorku a ve Washingtonu.
- **V březnu 1996** udělil rektor UP docentu Liberdovi při příležitosti jeho 70. narozenin „Zlatou medaili Univerzity Palackého“.
- Za jeho působení získala **v roce 1996** Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci prestižní Cenu Hannah Arendt udělovanou Körberovou nadací jako výraz ocenění přínosu pro rozvoj demokratické a občanské společnosti v zemích střední a východní Evropy.
- Zemřel **7. ledna 1998** po krátké a těžké nemoci.

Zdroj: Žurnál UP (1998)

FOTOSTRANA

ZAHAJUJEME. U příležitosti zahájení činnosti obnovené právnické fakulty se konalo v září 1991 slavnostní shromáždění v aule. Foto: Archiv PF UP

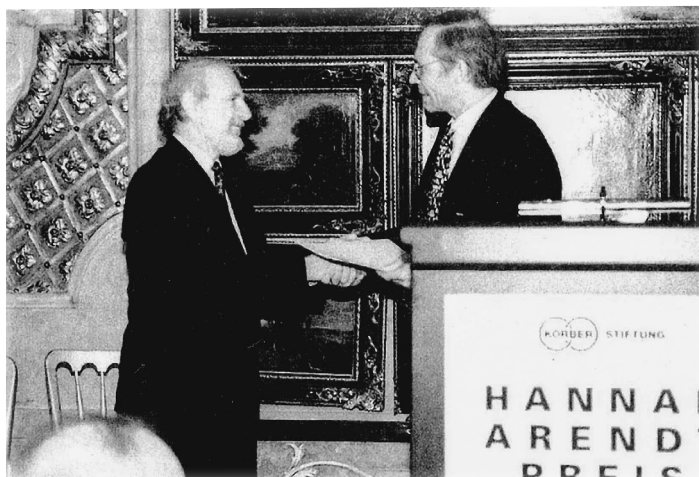
1. INAUGURACE. Miroslav Liberda složil inaugurační slib v aule právnické fakulty poprvé v září 1992. Foto: Archiv PF UP

INSIGNIE. Jedním z mnoha úkolů Miroslava Liberdy bylo nechat vyrobit nové insignie fakulty. Žezlo, řetězy prodekanů a děkana vznikly podle návrhu akademického sochaře Zdeňka Příkryla. Návrhy byly připraveny na podzim 1994 a vlastní výroba trvala od ledna do září 1995. Foto: Archiv PF UP

2. INAUGURACE. Miroslav Liberda při své druhé inauguraci v září 1995 slavnostně převzal nové insignie fakulty. Foto: Archiv PF UP

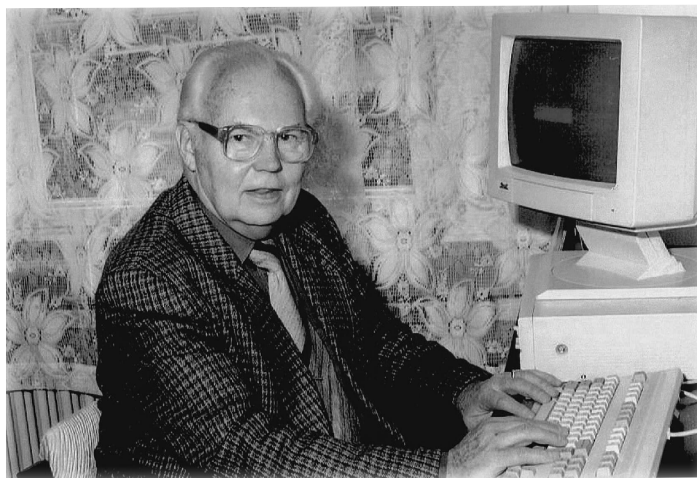

HANNAH ARENDT. Právnická fakulta získala prestižní cenu Hannah Arendt, udělovanou Körberovou nadací, jako výraz zhodnocení přínosu pro rozvoj demokratické a občanské společnosti v zemích střední a východní Evropy. Velkou zásluhu na tomto úspěchu měl docent Liberda. Na snímku přebírá cenu rektor Josef Jařab ve Vídni v květnu 1996. Foto: Institut für die Wissenschaften vom Menschen, Archiv UP

FOTOSTRANA

ABSOLVENTI. Na obhajoby diplomových prací i státní zkoušky často dohlížel i děkan Miroslav Liberda. Foto: Archiv PF UP

V PRACOVNĚ. Miroslav Liberda nástup moderních technologií sice hodnotil pozitivně, ale byl raději, pokud se jim mohl v praxi vyhnout. Foto: Archiv PF UP

SOUDNÍ SÍŇ. Kruhový sál – rotunda, někdejší Kabinet dějin KSČ, byla z iniciativy děkana Miroslava Liberdy přestavěna na soudní síň pro simulované soudní procesy, první svého druhu v České republice. Slavnostního otevření se uskutečnilo na podzim 1996. Foto: Archiv PF UP

POSLEDNÍ ROZLOUČENÍ. Děkan Miroslav Liberda své druhé funkční období bohužel nedotáhl do konce. Zabránila mu v tom krátká a těžká nemoc, které podlehl 7. ledna 1998. Akademická obec Univerzity Palackého měla možnost rozloučit se s děkanem Liberdou přímo na právnické fakultě. Foto: Tomáš Jemelka

POCTA JUSTITII. Reliéf Justitie, bohyně spravedlnosti symbolu práva, zdobí rotundu právnické fakulty od ledna 1999. Toto dílo věnoval akademické obci ještě za svého života děkan Miroslav Liberda. Slavnostního odhalení se účastnila i jeho žena Vlasta Liberdová. Autorem reliéfu je sochař Zdeněk Příkrýl. Foto: Tomáš Jemelka

■ MOŽNÁ POMALU, ALE URČITĚ POCTIVĚ JSME BUDOVALI PRÁVNICKOU FAKULTU V OLOMOUCI

prof. PhDr. Josef Jařab, CSc.
emeritní rektor Univerzity Palackého

Pokaždé, když v tramvaji míjím Envelopu, vybaví se mi nepotlačitelná vzpomínka na člověka, kterého mám už navždy spojeného s počátky a prvními úspěchy naší právnické fakulty. Vybaví se mi skoro vždy usměvavá tvář doktora práv a později habilitovaného docenta Miroslava Liberdy. Měli jsme takové štěstí, že jsme ho pro roli prvního děkana fakulty, vznikající prakticky na zelené louce, našli, vlastně objevili. Budu navždy vděčný kolegům Olomoučanům, kteří nás seznámili. Když se tak stalo, cítil jsem, že mám to štěstí jednat s partnerem, který myšlenky nové právnické fakulty dá vše, co má. A přesně to se také stalo. A nebylo toho málo.

Pan děkan měl samozřejmě svou realistickou představu, jak by studium práv na olomoucké univerzitě mělo vypadat (nakonec byl vystudovaný právník), ale vyrovnával se ochotně a s grácií také s nápady rektora, který měl revoluční, ale také laickou a možná i naivní představu o tom, jak studia zorganizovat, aby připravovala právníky pro svobodnou zemi a pro demokracii a právo uctívající společnost.

Nabídky pomoci nám v našem nesnadném, ale i vzrušujícím úkolu přicházely ze všech stran, a zejména ze zahraničí. To bylo povzbuzující, ovšem také nám to připomenulo skličující

skutečnost, že pro to, abychom tu pomocnou ruku z venku přijali, nám chybí cizí jazyky. Pamatuji si, že jsme se na odstranění tohoto manka vrhli střemhlav, a to velmi intenzivní výukou angličtiny a dalších jazyků. I v tom šel příkladem pan děkan, který brzy bez tlumočnicka jezdil projednávat spolupráci nejen do Rakouska (hlavně do Grazu), ale i do Spojených států amerických (Hofstra University, Georgetown University). Takovým hodnotícím testem našeho snažení byla návštěva amerického velvyslance Adriana Basory, který se vyjádřil pochvalně o našich pokrocích ve zvládnutí angličtiny, když naši studenti spontánním smíchem reagovali na jeho humorné poznámky. Prostě rozuměli!

Od těch počátků už zažila olomoucká právnická fakulta ne jedno významnější ocenění. Pokaždé, když se tak stane, představuji si, že vděčně tisknu ruku též kolegovi a příteli Miroslavu Liberdovi, jehož samotné jméno vzbuzovalo zejména v cizině sympatie a otevíralo cestičky k přátelským a užitečným rozhovorům a jednáním.

Když si ho i dvě desetiletí po jeho smrti připomínáme, máme proč.

■ PAN DĚKAN LIBERDA BY MĚL DNES URČITĚ RADOST, FAKULTA SI VEDE SKVĚLE

JUDr. Zdenka Papoušková, Ph.D.
absolventka PF UP (1998), nyní děkanka PF UP

Jedna advokátní kancelář hledala posily. Do konkurzu se přihlásila řada kandidátů. Výběr byl těžký, ale nakonec zbyli dva nejlepší. Hlavní právník si dlouho lámal hlavu komu dát přednost. Nakonec je pozval na osobní schůzku. Dlouho si povídali – o všem – stále se nemohl rozhodnout. Nakonec povídá: „Je mi to opravdu líto, přijmout můžu jen jednoho z vás. Vezměte si tužku a napište mi, proč byste to měli být zrovna vy. Podával jim papír a jeden z kandidátů říká: „Půjčíte mi tužku, prosím?“ ... a bylo vybráno. Koho myslíte, že vybral?...

„Studenti, pamatujte si, že správný právník má u sebe vždy tužku!“ Tohle a podobná praktická moudra jsme poslouchali zejména v akademickém roce 1995/1996, když jsem stu-

dovala na PF UP 3. ročník... Leden 1998 (můj pátý ročník) a na fakultě visí černý prapor. Zemřel pan děkan. A do pr...., pomyslí si. Co s námi bude?! Od října 1998 (s malými přestávkami) působím na fakultě. Od ledna 2016 sedím v „jeho“ kanceláři. Nelíbí se mi fialová barva, ale když mi řekli, že talár je ještě po prvním děkanovi Liberdovi, nosím ho ráda. Jsem vděčná, že jsem pana děkana zažila, že jsem s ním mluvila, že mě, svým způsobem, ovlivnil. Fakulta prošla mnoha obdobími – od velmi špatných až po dobré... Dovolím si tvrdit, že duch pana děkana prochází fakultou celé ty roky. A dnes má určitě radost. Fakulta si vede skvěle. Díky němu a díky lidem, co fakultu tvoří.

■ V OSOBĚ PANA DĚKANA BYLO HLUBOKÉ LIDSTVÍ

JUDr. Leoš Vyhnánek

v 90. letech proděkan pro vědeckovýzkumnou činnost a zahraniční styky PF UP, nyní olomoucký advokát

Jsou lidé, s kterými strávit čas je čest. A pak jsou lidé, s kterými být je ještě něco nad to. Z nedostatku své slovní zásoby si dovolím nazvat to milostí. Byla mi dána milost potkat se v životě s prvním děkanem novodobých práv v Olomouci a zažít tak chvíle s opravdovým člověkem v nejlepším slova smyslu. Jako mladý akademický funkcionář jsem to (dnes musím říct ke své škodě a hanbě) ne vždy tak cítil. Vzpomínám si, jak jsem býval nespokojen s dlouhými poradami vedení, kde se podle mne opakovala témata a řešení se přijímala po dlouhých debatách, často tam, kde mně se možnosti rozhodnutí jevíly tak jednoduché. Až po letech jsem se přiblížil pochopení toho, že přijímat rozhodnutí o lidech a odpovědnost za tato rozhodnutí si vždy zaslouží poctivé a dlouhé uvážení, projednání s jinými, pozorné vyslechnutí jejich názorů a hlavně často ne-jednoduchý vnitřní proces volby. Pan docent Liberda byl mužem, jenž bytostně rozuměl rozporuplnému údělu lidského bytí a nechtěl nikdy ublížit. Mám za to, že jediné, čemu opravdu nerozuměl, bylo zlo, malichernost a závist. Je tohle pro právnickou profesi hendikep nebo požehnání? Ať už je vaše odpověď jakákoli, v osobě pana děkana bylo hluboké lidství a okouzlení lidstvím esencí celého jeho přístupu k světu.

Jednou jsme s panem děkanem jeli autem sami na služební

cestu kamsi na sever. Byl podzimní večer, měli jsme za sebou desítky kilometrů v horách (pan děkan sám řídil!), padala tma a mlha. Za okny automobilu se sem tam míhala světlá osamělých domků, mnohdy jen roubenek, které se chvílemi shlukovaly jak ovečky do malého houfu. Dlouho jsme mlčeli, v kabině panoval mír a klid. Pak pan děkan prohodil: „Všude žijí lidé, že? Je to, myslím, název jedné knížky, ale je přesný... Pořád mě udivuje, kde všude žijí lidé..., a jaké asi mají osudy...“, hluboce vydechl, pak se pousmál, jen letmo na mne pohlédl, snad, zda tomu aspoň trochu rozumím, a zase se odmlčel... V kabině mír a klid...

Možná ta chvílka neznamenal nic, ale mně se nesmazatelně vryla do paměti. Nebyla to chvíle velkých akcí, rozhodnutí, organizačních aktivit, aplikací právní nauky, ba ani filosofie. Ano, to všechno pan děkan zvládal též. Ale nad to byl otevřen tomu být až dětsky čistě udiven prostým faktem bytí a touhou podělit se o ten údiv. Zachovat si takovéto schopnosti po celý život považuji za úctyhodné. Myslím, že pro Právnickou fakultu UP je setrvalou ctí, že měla takového Otce Zakladatele. Pro mne osobně to byla milost a jsem rád, že jsem o ní mohl promluvit. Děkuji, pane děkane.

■ ÚSMĚV MIROSLAVA LIBERDY MĚL HODNĚ PODOB

JUDr. Helena Krejčí

v 90. letech proděkanka pro vědeckovýzkumnou činnost a zahraniční styky PF UP, nyní soudkyně Vrchního soudu v Olomouci

Na počátku byli tři: profesor Haderka, doktor Liberda a doktor Žondra, čtvrtým mušketýrem byl profesor Jařab, tehdejší rektor univerzity. Pamatuji si na jejich živé debaty o potřebě uvést v život literu zákona č. 34/1946 Sb. o obnovení univerzity v Olomouci, který ve svém jediném paragrafu stanovil, že bude mít čtyři fakulty, a to bohosloveckou, právnickou, lékařskou a filozofickou (k vypuštění právnické fakulty kupodivu došlo nynějším zákonem o vysokých školách až od 1. 7. 1990). Debaty to byly vzrušené, ovšem fakulta nevznikne spřádáním

plánů, ale jejich realizací. Tohoto nelehkého úkolu se nakonec ujal za vydatné podpory profesora Jařaba pan doktor Liberda. Byl to od něj čin vsutku hrdinský jednak proto, že v době překotných změn učit právo „jinak a lépe“, kdy ještě nebylo zřejmé „jak jinak“ a „s kým“, bylo nesmírně obtížné zadání, ale také proto, že jeho dosavadní profesní život nebyl spojen s vysokou školou. To ovšem mohla být na druhé straně také výhoda.

Má vzpomínka na děkana Liberdu však nemá být oslavná,

jak vyplývá ze zadání pro můj příspěvek, ale jako na člověka „z masa a kostí“. Takže – když se řekne „člověk Liberda“ především se mi vybaví jeho úsměv, který měl hodně podob. Když třeba líčil svou svatbu (v roce 1949?), na kterou padlo za oběť všechno, co běhalo po dvoře usedlosti, z níž pocházela jeho manželka, byl to úsměv šelmovský. Když pro nás tři ženy (mě, svou sekretářku Janu a vedoucí studijního Nađu) připravil překvapení, naložil nás do auta a vyvezl na výlet na Pohořany, kde jako správný skaut rozdělal oheň a rozdál připravené buřty, byl to úsměv pobavený. Bylo to kousek od jeho chaty a u táboráku nám tehdy líčil, jak si s jeho paní přáli chatu jedině tady a jak toho po několikaletém úsilí dosáhli. Tehdy jsem si uvědomila, že umí být i umíněný. Vyčítavý úsměv, aby zmírnil svou výtku, si u něj pamatuji z výletu na Úsov. Tehdy jsme tam jeli s Philem Schragem a Lisou Lermann také naším

autem a můj muž podle pana děkana „jel moc rychle“, což mu napřímo řekl, a jako právník s velkou zkušeností z oblasti pojistného práva měl pro to asi své důvody. Pro vysvětlení – Phil učil na Georgtownu ve Washingtonu a se svou ženou a dvěma malými dětmi přijeli na univerzitu pomoci naší „fledgling democracy“, jak tehdy bylo zvykem. Omluvný úsměv pan děkan „nasadil“, když jsme probírali organizaci výuky na fakultě s profesorem Murphym (také z Georgtownu). Začínali jsme v devět a před zahájením debaty, bloky a tužky připravené, pan děkan rozdál tři panáčky slivovice, coby místní speciality. Pan profesor vyjádřil překvapení, že již „před desátou“, ovšem o půl dvanácté, když jsme končili, přijal „do druhé nohy“ s velkým potěšením.

Vzpomínám na člověka Miroslava Liberdu ráda a s vděčností pro to, jaký byl.

■ ZAPALUJI SVÍČKU U ŠÍPKOVÉHO KEŘE. NA MÍSTĚ, KTERÉ MĚL RÁD

Mgr. Šárka Lindovská

**absolventka PF UP (1997), nyní zastupuje u soudních sporů
Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových**

7. ledna 2018 panuje na svazích Nízkého Jeseníku severovýchodně od Olomouce mrazivé, nevlídné počasí. Silný vítr se prohání po hraně kopce Větráku. Sníh je vyfoukaný až na kámen a po zledovatělé pěšině vedoucí k chatám se téměř nedá jít. Pod chatou, která dříve patřila Miroslavu Liberdovi, je mezi šípkovými keři místo, kde se zastavuji a dívám se dolů do široké nivy. Tam, chráněná hranou Nízkého Jeseníku, rozkládá se doširoka Olomouc. Je vidět jako na dlani, ověšená šperky světél, v zimě zastřená závojem inverze. Věže kostelů. Univerzita.

Dnes zapaluji svíčku, protože docent Liberda má výročí.

Měl tohle polodivoké místo rád. Občas se na přednášce z občanského práva zmínil o chatě na Pohořanech a jen z náznaků se dalo usuzovat, jak vzácné hosty zde přijímal. Není těžké si představit, že právě zde se zralému věku navzdory rozhodoval pro velkou hru, když po převratu v roce 1991 přijal nabídku pracovat na obnově činnosti právnické fakulty v Olomouci. Měl pro tento úkol ty nejlepší předpoklady a vlastní dobré důvody. Na vlastní kůži zažil, jak to bolí, když člověku v nejlepší profesní věku přistřihnou křídla. Jeho bývalý kolega z pojišťovny vzpomínal, jakou měl Miroslav Libera radost z toho, že sídlo fakulty bude právě v budově, kde dříve bylo sídlo Okresního výboru KSČ. Nasbírané životní zkušenosti,

odvaha, talent, osobní charisma, pracovitost a organizační schopnosti – to všechno dal plně a bez výhrad k dispozici. Jel bez rezervy, naplno. Obklopil se schopnými a nadšenými spolupracovníky. Osobně jsem však na něm oceňovala nejvíce jeho laskavost a jemný smysl pro humor. V době přijetí na fakultu jsem byla starší než moji spolužáci, byla jsem matkou a měla jsem dlouholeté zkušenosti z práce v různých provozech, někdy dosti drsných. Setkání s docentem Liberdou pro mě proto bylo setkáním s člověkem, který má „nažito“, přitom nezatrpkl a uchoval si vnitřní světlo. Potkat takového člověka byl pro mě vzácný dar.

Pár let po jeho úmrtí v roce 1998 jsme se na Pohořanech usadili. Hned jsem začala pátrat po tom, kde stojí Liberdova legendární chata, místo úvah i významných neformálních společenských setkání. Poptávala jsem se místních i pracovníků obecního úřadu. Nevěděli. Až po mnoha letech jsme se náhodně zastavili v dolní hospodě. Hospoda byla prázdná, jen v zadním rohu místnosti seděl neznámý manželský pár ve věku okolo devadesáti let. Dodala jsem si odvahy a zeptala jsem se, zda znali Miroslava Liberdu. Znali, a dokonce se spolu dlouhá léta přátelili. Nakonec jsem zjistila, že děkan Liberda trávil své volné chvíle asi dvě stě metrů od domu, kde nyní bydlím. Chata je i v současnosti krásně udržovaná.

■ VŠE DĚLAL NAPLNO, OSTATNĚ JAKO SPORTOVEC TĚLEM A DUŠÍ TO NEUMĚL ANI JINAK

JUDr. PhDr. Antonín Komenda, Ph.D.

v 90. letech proděkan PF UP nejprve pro studijní záležitosti, následně pro organizaci, rozvoj a další vzdělávání, statutární zástupce děkana, poté ředitel Justiční akademie, nyní ředitel odboru Odloučené pracoviště Kroměříž u Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových

Nerad vzpomínám nebo podléhám nostalgii. Stále si totiž myslím, že na to ještě nemám ten „správný“ věk pamětníka. Docenta Liberdu si ale připomínám poměrně často.

Nejbližší jsem vzpomínkovému zamyšlení byl minulý rok, kdy na Právnické fakultě v Olomouci promovala má dcera. Prostředí, které jsem po léta důvěrně znal, se sice proměnilo, budovy a sály prošly technickou rekonstrukcí, nicméně ta nehmotná podstata, která se před lety stala součástí fakulty, ta zůstala. Za doby svého působení proděkana, nejprve pro studijní záležitosti, následně pro organizaci a rozvoj, jsem měl jen málo příležitostí být u podobných akcí jako nezúčastněný pozorovatel. Tato zkušenost tedy byla pro mne nová, přesto však svým způsobem hodně blízká. Před očima se mi odehrával scénář, který jsem dopředu znal a který se za ta léta příliš nezměnil. Sice jiní aktéři, ale jinak známá gesta, proslavy a nakonec magisterská sponza, na kterou přísahalo již několik stovek absolventů. Na slib, který jsme s docentem Liberdou a tehdejší proděkankou Helenou Krejčí sepsali v r. 1991 a který se pak následně stal součástí Statutu Právnické fakulty...

Doktora Miroslava Liberdu (docentem byl habilitován až později) jsem poprvé poznal na počátku jara roku 1991 v tehdejší fakultní „sídle“, což byly dvě zapůjčené kanceláře na rektorátě, ve kterých tenkrát „úřadoval“ spolu s budoucí proděkankou, budoucí vedoucí studijního oddělení a budoucí sekretářkou. A setkání to bylo pro obě strany velmi překvapivé: já jsem neočekával, že vedením „nové“ fakulty bude pověřen člověk v penzi, starší téměř o dvě generace a doktor Liberda na mém místě zase předpokládal sice mladšího, ale spíše distingovaného právníka v obleku a s krátkými vlasy, což byla představa, kterou jsem rozhodně nenaplňoval. Po úvodním rozpačitém vydechnutí ale nastala naše několikletá úzká spolupráce, plná vzájemného respektu, kterou ukončila až smrt pana děkana v lednu r. 1998.

I přes věkovou hranici nás paradoxně hodně věcí spojovalo, nejen představa o budoucí orientaci fakulty, ale i tradiční hodnoty, které by měly být sice běžné, ale které jsou přitom stále vzácnější: zásadovost, schopnost držet slovo, brát na

sebe odpovědnost, být připraven pomoci a dělat vše s ohledem nikoli na okamžitý zisk, ale s vizí, že se ta investice vrátí až někdy v budoucnu: za rok, za pět, ale možná až za deset let. Blízkou mi pak byla i jeho snaha domýšlet věci v souvislostech a v neposlední řadě i shovívavá tolerance, velkorysost, pohostinnost a smysl pro humor, který sám podtrhoval silnou sebeironií.

V čem jsme se lišili? Snad v míře idealismu, kterého budoucí děkan měl na rozdávání, a který hraničil až s dětskou naivitou a vírou, že druzí říkají to, co si myslí a že to myslí stejně dobře jako on sám. A pochopitelně i v přístupu k moderním technologiím, jejichž nástup sice hodnotil pozitivně, ale byl raději, pokud se jim mohl v praxi vyhnout. Nebylo se čemu divit: jednalo se o právníka staré školy, se zvykem přelepovat si v textu zákona staré paragrafy jejich novým zněním a vše pak opatřovat svými poznámkami, které psal buď ručně svým nezaměnitelným rukopisem, nebo na starém psacím stroji. Dodnes se mi stává, že z archivních dokumentů vypadne čtvrtka papíru s nějakou jeho připomínkou, pokynem nebo okamžitým nápadem či myšlenkou, na kterou pak navázal při osobním jednání. To, že sám používal počítačovou techniku jen omezeně, ale neznamenalo, že si nedokázal uvědomit dosah jejího využití. Když jsme v roce 1991 pořádali pracovní seminář k tvorbě elektronických právních databází, dívala se na podobnou snahu naprostá většina pozvaných advokátů a notářů s krajní nedůvěrou. Jednou z mála výjimek byl právě docent Liberda, který rychle pochopil přínos podobných systémů pro každodenní práci s texty zákonů nebo judikaturou. Teprve s odstupem doby musím ocenit jeho odvahu s jakou např. „posvětil“ elektronizaci našeho přijímacího řízení. Stálo mne to tehdy mnoho vysvětlování a přesvědčování, aby nakonec kapituloval a pustil se tak do něčeho, co v případě neúspěchu hrozilo značnou ostudou. K podobnému rozhodnutí snad ale přispěla i jeho zkušenost z prvního přijímacího řízení v roce 1991, organizovaného „klasickým“ způsobem, tzn. za pomoci písemných testů, které jsme následně ručně hodnotili a přiřazovali k nim body. Uchazečů bylo tenkrát šest set

(přijato bylo šedesát studentů) a tým složený ze všech (tzn. několika) zaměstnanců a rozšířený o pár externích spolupracovníků a kolegů z jiných fakult hodnotil testy celý týden, každý den od sedmi hodin ráno do sedmi hodin večer. Oběd nahrazovaly bagety, pro které pan děkan ochotně jezdil (a platil ze svého).

V roce 1992 se k přijímacím zkouškám na fakultu přihlásilo již dva a půl tisíce uchazečů. Každý z nich dostal přidělené identifikační číslo, pod kterým v přijímacím řízení vystupoval a které zaručovalo anonymitu. Správnou odpověď uchazeči vyznačovali do sběrných archů, které byly následně sebrány a převezeny do Centra výpočetní techniky UP kde byly vloženy do databáze. Když pan děkan v den přijímacího řízení viděl tisícíhlavý dav, tisící se v jednotlivých frontách před fakultou, nevěřil, že se to vše dá zvládnout bez problémů. Většinu dne pak strávil nervózním přecházením mezi svou kanceláří a sekretariátem, aby se pohledem z okna ubezpečoval, že se uchazeči nebo rodiče mezi sebou neperou a že fronty opravdu řídnu. Po šestnácté hodině byl prostor před fakultou prázdný a druhý den jsme měli výsledky písemného testu. Neuvádím to jen jako úsměvnou historku, ale spíše jako doklad toho, že docent Liberda byl ochotný se nejen zamyslet nad argumenty druhých, ale byl i schopný vzdát se svého názoru a nést odpovědnost za řešení, o jehož správnosti nebyl na počátku úplně přesvědčený.

První roky fakulty, kdy stanul v jejím čele, se odehrávaly v tak hektickém tempu, že mnozí ti, kteří na fakultu byli do pedagogického sboru přijati a seznámili se s tím, co je čeká, raději nabídku odřekli a nenastoupili, někteří to nevydrželi a po nějaké době sami odešli nebo se záměrně uzavřeli do svého odborného světa a na práci pro fakultu víceméně rezignovali. Nikdo jim to ale příliš vyčítat nemohl.

V té době každý z vedení fakulty doslova žil její organizací, přes den byl na ní, od rána do pozdních odpoledních hodin, přítomen fyzicky a po večerech, stejně jako o víkendech, dával pak doma dohromady podklady pro další jednání, promýšlel osnovy studijních programů nebo návrhy jednotlivých řádů. Spíše pravidlem než výjimkou pak bylo, že jsem se s děkanem na fakultě potkával i v sobotu nebo v neděli, kdy si přicházel pro materiály, které pak zpracovával na své chalupě. Byly to chvíle, kdy nás nikdo nerušil a kdy člověk mohl probrat věci, na které se v tom týdenním shonu nedostalo. A probrat a prodiskutovat je osobně byla tehdy zase jediná možnost jak o nich rozhodnout a vyřešit je. Stolní počítač stál v té době více než nové osobní auto a operační systémy, jak je známe dnes, neexistovaly, takže jeho obsluha vyžadovala slušnou znalost počítačového jazyka. A co se skrývá pod slovem „e-mail“ či „internet“, tehdy snad věděli jen ty největší

počítačovní odborníci. Obvyklé tedy bylo projednat nějaký návrh osobně, sepsat jej na psacím stroji, předat kolegům k vyjádření, zapracovat připomínky, znovu projednat, sepsat finálně upravený text a ten následně rozeslat k vyjádření externím spolupracovníkům.... A to samozřejmě ve značném časovém presu: v lednu 1991 bylo přijato rozhodnutí o zahájení činnosti právnické fakulty, v červnu proběhlo první přijímací řízení a v září 1991 byla fakulta slavnostní imatrikulací prvních posluchačů otevřena.

Skutečným sídlem fakulty se měl stát objekt bývalého Okresního výboru KSČ. Z budovy „A“ se postupně stěhovala katedra speciální pedagogiky, která zde byla původně dislokována, zatímco v části budovy „B“ byla dočasně umístěna některá pracoviště nově zřízené Fakulty tělesné kultury. Pro nás to znamenalo převzít volné místnosti a dát dohromady projekt jejich vybavení, tzn. najmout architekta, zajistit financování, nechat narychlo vymalovat, položit koberce, navštívit dodavatele, osobně u něj podle zadání vybrat nábytek a následně pak dohlédnout na jeho rozmístění... To ale bylo spíše takové „rozptýlení“, vedle důležitější práce, kterou byla tvorba studijního programu, a to jak z hlediska jeho věcné náplně, tak i organizačního a personálního zabezpečení, což byly roviny, které se významně prolínaly.

Na základě rozhodnutí Akademického senátu Univerzity Palackého z ledna 1991 byla fakulta od počátku koncipována jako instituce právního vzdělávání, která měla být nezatížena předcházejícím režimem totalitní moci, jehož nedílnou součástí bylo samozřejmě nejen právo, ale i pedagogové vyučující na právnických fakultách. Cílem fakulty mělo být novým způsobem připravovat vysoce vzdělané odborníky s nejširším možným uplatněním ve sféře judičiální, správní, komerční, ale také v oblasti práva mezinárodního a práva Evropské unie. Je proto pochopitelné, že si tehdejší rektor Josef Jařab do „Poradního sboru pro zahájení činnosti právnické fakulty“ přizval jak erudované právníky z právní praxe s vysokým morálním kreditem, kteří si „nezadali“ s bývalým režimem, tak i právní odborníky ze zahraničí. V jejich čele stanul právě JUDr. Miroslav Liberda.

Snaha nevázat se na minulost měla ale i svou stinnou stránku: např. přímou zkušenost s aktuální tvorbou koncepce studijního programu jsem z celého začínajícího sboru pedagogů měl pouze já, a to jen díky krátkému působení na Filozofické fakultě Univerzity Palackého, odkud jsem na obnovenou právnickou fakultu přešel. V promýšlení budoucího směřování fakulty jsme tak s děkanem a proděkanou strávili hodiny a hodiny času, bez možnosti ověřit si, zda naše úvahy jsou správné. Jen velice málo se tehdy dalo přejímat z jiných českých či slovenských právnických fakult. Inspirace zahra-

ničím samozřejmě byla možná, ale kvůli rozdílným právním řádům byla jejich zkušenost jen těžko přenositelná, zejména když studijní programy od počátku posuzovala akreditační komise, která, jak se v budoucnu ukázalo, byla podobným „studijním experimentům“ nakloněna mnohem méně, než se původně zdálo.

O to větší úctu si děkan Liberda zasloužil: nastudovat studijními programy fakult, zamyslet se nad jejich strukturou, nad prostupností právních disciplín a seznámit se s celou logistikou studia na vysoké škole nebylo vůbec jednoduché. Zvládl to ale v krátkém čase a s erudicí sobě vlastní. Na směřování fakulty jsme se shodli poměrně jasně: cílem nebylo budovat fakultu s „masovou“ produkcí absolventů, ale vytvořit spíše instituci s individuálním přístupem ke studentům, čemuž měl odpovídat i charakter výuky: nezbytné teoretické disciplíny měly být výrazně obohaceny praktickými předměty tak, aby se studenti naučili svému „řemeslu“ až po příchodu do praxe, ale aby základní dovednosti získali již od prvních dnů pobytu na fakultě. I proto byla praktická část od počátku zabezpečována významnými právními odborníky, včetně soudců Ústavního či Nejvyššího soudu. Z rotundy fakulty byla postupně vybudována cvičná soudní síň a byl rozpracován i projekt klinických metod výuky. Velký důraz byl rovněž kladen na jazykovou přípravu, která nakonec vyústila v založení jazykové katedry se zaměřením na odbornou právní terminologii.

U myšlenky obnovit právnickou fakultu stály velké vize. Jejich převedení do praxe ale nebylo jednoduché a stálo značné úsilí: normativní základna fakulty neexistovala, tzn. že veškeré vnitřní normy, včetně těch procesních bylo nutné nejprve vytvořit, tedy prodiskutovat, navrhnout, schválit a po jejich přijetí zdůvodnit a obhájit před příslušnými orgány. Neměli jsme ani žádnou zkušenost s „ceremoniální“ technologií, tzn. s tím, jak mají vypadat fakultní obřady např. imatrikulace, inaugurace nebo později promoce. Ty „scénáře“ k nim se vytvářely a proměňovaly postupně, na základě nabytých zkušeností. V počátcích fakulta neměla ani vlastní insignie a taláry jsme si museli půjčovat z jiných fakult...

Úvodní tempo budování fakulty bylo vyčerpávající, nejen pro pana děkana, ale i pro ostatní. Jak jsem uváděl: nedivím se, že někteří kolegové odešli nebo se začali věnovat jen svému oboru. Vše nešlo stihnout a na nějaký kvalitnější odborný růst nezbyval čas. Sám jsem několikrát zvažoval, zda se raději nezastavit, neopustit rozdělanou práci a nevěnovat se jen tomu „svému“. To, že se tak nestalo, bylo hlavně respektem a úctou k docentu Liberdovi.

Ani po prvních letech svého fungování fakulta neměla možnost si oddechnout: studentů přibývalo, pedagogický sbor rostl a spolu s tímto růstem přibývaly i ekonomické tlaky na

to, aby ke studiu bylo přijato více studentů: největší procento příjmů totiž fakultě plynulo ze státního rozpočtu, a to jako příspěvek na celkový počet posluchačů. Činnost fakulty byla i pod neustálým drobnohledem ze strany akreditační komise: ne všichni totiž fakultě přáli a fandili jí, takže vedení muselo v pravidelných intervalech vytvářet hodnotící zprávy a následně obhajovat nejen svůj postup, ale i kupř. odlišnost svého programu od programů „tradičních“ fakult. Tehdy jsem znovu musel obdivovat velkou diplomatickou schopnost pana děkana, který s klidem, věcně a trpělivě obhajoval existenci a zaměření fakulty (výhrady byly např. k její příliš „liberální“ struktuře nebo vůči systému permanentního ověřování studijních znalostí).

Na druhou stranu bylo potěšitelné, že činnost fakulty pozitivně vnímala veřejnost, a to nejen ta odborná. Do obecného povědomí vešla např. svými kurzy „Občan a právo“, které pravidelně pořádala s finanční podporou nejruznějších nadací a s cílem nabídnout laické veřejnosti přednášky, které by umožňovaly lepší orientaci ve změnách transformujícího se právního řádu. I díky této aktivitě se fakulta stala laureátem prestižní ceny Hannah Arend, která jí byla udělena v roce 1996.

Nevím, na kolik si doktor Liberda uvědomoval jak skutečnost, že přijme pověření k řízení fakulty a následně i funkci děkana, ovlivní jeho osobní život. Byl tehdy v penzi, s nově otevřenou advokátní kanceláří, jejíž klientela se rychle rozrůstala. V rámci restitucí docházelo k vydávání majetku a následným sporům, lidé začali podnikat, vytvářely se obchodní společnosti, banky byly ochotné půjčovat hromady peněz každému, kdo dokázal zformulovat smysluplné souvětí... prostě zlaté období pro právníky všeho druhu, zejména pak pro advokáty. Kdyby doktor Liberda zůstal v advokacii, zcela jistě by se, nejen pro vysokou právní odbornost, ale zejména díky svému osobnímu a lidskému přístupu, stal jedním z nejvyhledávanějších advokátů v širokém okolí, přesto však volil jinak. Vybudovat novou vzdělávací instituci byla samozřejmě osobní i profesní výzva. Kvůli osobnímu prospěchu to ale doktor Liberda nedělal, na prvním místě pro něj byla odpovědnost a snaha udělat maximum možného pro nově se rodící demokracii. Bral to jako své poslání a závazek zároveň. Kolotoč, do kterého byl hrou osudu vtažen, mu sice přinášel ono osobní i profesní uspokojení, ale ve svém tempu to byl proces nemilosrdný: běžná administrativní práce na fakultě, stohy rozhodnutí určených k podpisu, příprava vnitřních předpisů, tvorba studijních koncepcí a podkladů pro jednání nejruznějších komisí, akademických senátů či vědeckých rad, vlastní habilitace, výuka a vedení seminářů pro posluchače právnických fakult, jak v Olomouci a na dalších tuzemských

fakultách, tak i v zahraničí, večerní přednášky pro veřejnost, členství ve vědeckých radách jiných fakult či nadací, účast v legislativních komisích, v grémiu Jednoty českých právníků, publikační činnost, relace v rozhlase, hostování v zahraničí... Bylo toho ještě mnohem více: vše ale dělal naplno, ostatně jako sportovec tělem a duší to neuměl ani jinak. Přitom si ale vždy našel chvílku posedět v okruhu svých kolegů, připít si na zdraví nebo si udělat čas na naše významné hosty, které rád osobně provázel po Olomouci nebo neformálně hostil na své chalupě.

Permanentní stres a pracovní vypětí jen s minimem odpočinku si ale, podle mého soudu, vybraly na jeho zdraví negativní daň.

28. června 1997 byla promoce druhého absolventského ročníku a jen několik dnů na to se přes fakultu přehnal povodeň, jejíž důsledky byly devastující: zničené učebny, nábytek, vyplavený archiv i sklad knihovny... Po opadnutí vody se s opravou fakulty mohlo začít znovu. I přes to, že pan děkan neztrácel optimismus a všechny posiloval svým humorem, bylo na něm patrné, že je mnohem unavenější než dříve. Snažil se to sice nedávat najevo, ale ti, kteří ty roky strávili v jeho blízkosti, tušili, že s ním není všechno v pořádku.

Děkan Liberda se konce svého druhého funkčního období bohužel nedožil. Jeho odchod byl náhlý a pro všechny šokující. Ještě na počátku listopadu roku 1997 byl plný optimismu a žádné vážnější onemocnění si nepřipouštěl. Diagnóza, kterou mi ale lékaři po jeho hospitalizaci v nemocnici sdělili, byla neúprosná a o to tragičtější, že nedávala vůbec žádnou naději. Přesto však člověk chtěl věřit, že se stane nějaký zázrak, něco, co proces zhoubné nemoci zastaví nebo alespoň oddálí. Její průběh byl ale tak rychlý, že překvapil i samotné lékaře. O to větší obdiv a úctu si docent Liberda zaslouží. I když byl se svou diagnózou seznámen, nerezignoval a nezatrpkal, ale tak jak u něho bylo zvykem, snažil se bojovat a spolu s námi chtěl věřit, že tragický osud lze obelstít. I když mu rychle ubývalo fyzických sil, uchovával si jak bystrou mysl, tak i ten smysl pro humor. Co však bolestně nesl, byla obava o další vývoj fakulty, zejména v souvislosti s tehdy probíhajícím akreditačním řízením. Už v minulosti měl za to, že se stanu jeho přirozeným nástupcem, který bude pokračovat v tom, co jsme spolu a s dalšími kolegy započali. Na rozdíl od něj jsem ale tušil, že by to nebyl šťastný krok: ujišťování o podpoře, které ze všech

stran zaznívalo, mělo mnohdy hodně falešný podtón a primárně se týkalo jeho samotného, nikoli však fakulty, což se ostatně naplno projevilo už nedlouho po jeho smrti.

Byl jsem jedním z mála, kterým bylo umožněno pana děkana v nemocnici navštěvovat. Ani při našem posledním rozhovoru, kdy jsme oba dva cítili, že je zřejmě tím posledním, se nepřestával zajímat o dění na fakultě. Zemřel klidně, ve spánku a bez bolesti. Nezvratnost toho okamžiku doprovázela skutečnost, o které do té doby člověk jen četl: náramkové hodinky, které pan děkan měl při sobě, se v okamžiku jeho smrti zastavily...

Když jsem na loňské promoci viděl bývalé studenty ve vedení kateder a fakulty, včetně té funkce nejvyšší, musel jsem se i za děkana Liberdu pousmát. Bylo nesmírně obtížné budovat vzdělávací instituci z ničeho a představa, že se během krátké doby na ní habilituje řada pedagogů nezatížených minulostí, byla zcela iluzorní. Naše argumentace, že zásadní změna může přijít až s novou generací absolventů, byla tehdy zpochybňována...

Je potěšující, že jsme se tenkrát nemýlili a jsem rád, že fakulta přečkala všechny své krize a stala se dnes sebevědomou a plnohodnotnou součástí Univerzity Palackého, že i nadále roste a rozvíjí se jak v tuzemském, tak i v mezinárodním měřítku, a to navzdory všem tehdejšími pochybovačům.

Stejně tak jsem rád, že jsem mohl s děkanem Liberdou úzce spolupracovat. I přes velký věkový rozdíl a někdy i názorovou odlišnost, si myslím, že spolu s ostatními, včetně samotných studentů, jsme tehdy dokázali vytvořit kompaktní pospolitost, pro kterou byla fakulta a její osud vždy na prvním místě. I když jsem se s panem děkanem vídal několik let téměř denně, jeho vliv, kredit morální autority i sílu jeho lidského přístupu jsem si uvědomil až mnoho let po jeho smrti, a to zejména v konfrontaci s těmi, kteří si mysleli, že autoritu snad člověku propůjčuje funkce, kterou momentálně dotyčný zastává.

A pokud bych měl zmínit něco, co jsem od pana děkana převzal i ve svém dalším působení, pak je to drobnost, ale podle mne důležitá: za dobře odvedenou práci podřízené vždy pochválit a poděkovat jim. Pocit, že člověk nemarní čas, ale že dělá něco smysluplného, je často mnohem důležitější než nějaká jiná odměna.

A právě smysluplnou prací děkan Liberda naplnil nejen své působení na právnické fakultě, ale vlastně celý svůj život.

■ POCTA MIROSLAVU LIBERDOVI ANEB POZNÁMKY O UNIVERZITĚ

prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.
na PF UP vyučoval ústavní právo, poté soudce Ústavního soudu, nyní výzkumný pracovník na PF UPJŠ v Košicích

Silvestr 1992 a Nový rok 1993, neboli okamžik zániku Československé republiky, jsem spolu s manželkou prožíval v Kielu, na tamní právnické fakultě mně ubíhaly dny stipendijního pobytu organizovaného Humboldtovou nadací. Byl to moment, jenž se pro mne stal impulzem obrátit se na kolegy nově založené Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci s dotazem o možnosti pracovního působení na ní. V březnu mne pak již ve své pracovně očekával na domluveném setkání pan docent Liberda, první děkan fakulty, jenž se rozhodující měrou zasloužil o její vznik. Tím dnem se pro mne datuje začátek několikaletého setkávání s milým, pro novou fakultu zapáleným člověkem. Navzdory tomu, že v počátcích existence fakulty na ní působili – žel, pouze jako externí učitelé – i takové mimořádné osobnosti české právní vědy, jakými byli právní historik, medievalista, docent Kejř nebo civilista, profesor Haderka, škola zápasila s nedostatkem kvalifikovaných učitelů. Ostatně, jinak tomu ani nemohlo být. Zformování vlastní kvalifikované sestavy učitelů pro všechny klíčové obory vyžaduje čas jedné generace ... V těch nelehkých letech to byl právě docent Liberda, kdo fakultě dodával sebedůvěru a optimismus. Činil tak ve vztahu ke kolegům i ve vztahu ke studentům laskavým, klidným způsobem. Jeho povaha ho předurčovala k tomu, být výborným kantorem. Nuže, právě tato jeho vlastnost a tato stránka jeho fakultního působení mne vede u příležitosti vzpomínky na jeho odchod do právnického nebe, od nějž uplynulo již dvacet let, k zamyšlení o trápeních naší univerzitní současnosti.

Evropa předchozích několik desetiletí prožívá dramatický nárůst počtu vysokých škol i jejich velikosti – tedy i nárůst počtu studentů. Heslem dne se stal „Boloňský proces“. Jde o heslo, o němž se nediskutuje, pouze se u deklamování s ním spjatých floskulí vyžaduje neustálý, permanentní, nikdy nekončící seriál reforem.

Ve středu 2. dubna 2008 u příležitosti zahájení Pedagogických dnů na Univerzitě Hradec Králové vystoupil prof. PhDr. Petr Piřha, CSc., jeden z tvůrců pražské školy matematické lingvistiky, polistopadový ministr školství, s přednáškou „Velká iluze českého školství“. Českému vysokému školství v ní adresoval nemilosrdnou kritiku: „Za dezolátní považuji stav

našeho vysokoškolského sektoru. Chápu, že vývoj dospěl k tomu, že lidé, aby se plnohodnotně zapojili do aktivního života, potřebují většinou ještě po maturitě další specializované vzdělávání. Je to ovšem nová vrstva v pyramidě vzdělání, která přibyla mezi střední školu a univerzity. ... porevoluční nechuť k nastavbovému školství, pomalý růst počtu vyšších odborných škol a všeobecná touha po akademických titulech způsobily takovou extenzi univerzit, že to vyvolalo propad jejich úrovně. Všichni politici jsou nadšení, kolik máme vysokoškolských studentů a absolventů. Mnozí volají po tom, aby jich bylo ještě víc. Babičky a dědové se radují na promociích. Vzdělanost však trpí a upadá.“¹ Petr Piřha opouští půdu pokrytecké politické korektnosti a s laserovou přesností rýsuje principiální meze rozšiřování, či „nafukování“ univerzitního vzdělávání: „Univerzity, které se honosí tím, že vychovávají elitu, ji vychovávají okrajově, pokud vůbec, a vždy až v postgraduálním studiu. Elitou totiž nemůže být 28 nebo 35% populace. Elita jsou 2 až 3% z populace a prvořadých je tak 6%. Univerzity, které přijímají více než 12–14% populace, se nutně stávají školami pro vyšší průměr, a ten stále klesá. Spolu s tím vzniká inflace univerzitních učitelů udivených, že jejich společenská prestiž už není jako kdysi. Je to nutný důsledek extenze. Na konci první republiky bylo procentuálně zhruba tolik lidí s maturitou, kolik jich dneska máme s magisterským titulem. Kdyby se spočetli dnešní univerzitní profesori a prvorepublikoví gymnaziální profesori, kteří měli doktorát, byly by to vyrovnané počty. Na přelidněných univerzitách se poflákují mladí lidé, kteří neměli odmaturovat, a žijí v líbezném symbióze s línými a nezodpovědnými učiteli, kteří ve svém druhém zaměstnání vydělávají peníze. Občas se sejdou, pohovoří a vzájemně si vyhoví. Toto stále nákladnější monstrum společnost platí a musí se pak starat o neuplatnitelné lidi s akademickým titulem.“² Evropský vývoj ale směřuje přesně opačným směrem, což lze názorně ilustrovat tou nejaktuálnější statistikou mapující za rok 2017 podíl vysokoškolsky vzdělaných osob ve věku 25–34 let v zemích Evropské unie: Litva 55,6 %; Lucembursko 51,3 %; Švýcarsko 50,1 %; Island 47,6 %; Švédsko 47,4 %; Velká Británie 47,3 %; Nizozemsko 46,6 %; Dánsko 46,2 %; Belgie 45,7 %; Slovinsko 44,5 %; Fran-

¹ <https://stolzova.deml.cz/view.php?cisloclanku=2008041701>

² Tamtéž.

cie 44,3 %; Polsko 43,6 %; Estonsko 43,1 %; Španělsko 42,6 %; Řecko 42,5 %; Lotyšsko 41,6 %; Rakousko 40,3 %; Finsko 40,3 %; EU 39 %; Slovensko 35,1 %; Portugalsko 34 %; Česká republika 33,8 %; Malta 33,5 %; Bulharsko 33,4 %; Německo 31,3 %; Maďarsko 30,2 %; Itálie 26,9 %; Rumunsko 25,6 %.³

Dle údajů Eurostatu v roce 2002 představoval podíl vysokoškolsky vzdělaných osob ve věku 30-34 let v České republice 12,6 %, na Slovensku 10,5 %, v roce 2016 již 32,8 %, resp. 31,5 %, přičemž dodejme, že „cílem strategie Evropa 2020 je, aby alespoň 40% lidí ve věku 30 - 34 let v EU mělo do roku 2020 dokončit terciární vzdělávání“.⁴ Jistě, tato čísla nemohou než vyvolávat pochybnosti o serióznosti tohoto trendu z hlediska úrovně vysokoškolského vzdělávání, úrovně učitelů a reálných schopností studentů v tomto podílu na populaci zvládnout náročná vysokoškolská studia.

Polistopadová euforie s sebou přinesla představu otevřít univerzity co největšímu počtu studentů, zpřístupnit vysokoškolské vzdělávání co největší části mladé generace, a dále, zakládáním nových regionálních vysokých škol přispět k rozvoji samotných regionů. Motivací byla jednak reakce na zbyrokratizované školství z doby komunismu a jednak inspirace v USA a v západní Evropě, kde na vysokých školách studovala více než třetina mladé populace. Opomenuli jsme přitom nejen vzít v potaz Gaussovu křivku, nýbrž i realitu srovnávání: „Statistiky dlouho uváděly, že USA nebo NSR mají daleko vyšší procento populace na vysokých školách než my. Jenže do jejich počtů jsou v USA zahrnuty všechny colleges, což odpovídá naší septimě, oktávě a ještě roku navíc. V NSR se do počtu zahrnují také studenti všech pomaturitních škol, např. školy kosmetiky domácích zvířat.“⁵

Po roce 1989, po pádu komunistického systému, bylo nutností pokusit se i v oblasti vysokých škol o reformu, o vytvoření nového systému vysokého školství. Nikdo z nás tehdy netušil, že našimi dějinami vynucená potřeba reformy se setkává s „reformním nadšením“ v Evropě, plynoucím z naprosto odlišných pramenů. Rakouský filosof, dnes patrně nejvýznamnější evropský kritik dnešní „společnosti nevdělanosti“, Konrad Paul Liessmann, v této souvislosti poznamenává: „Reforma se stala zaklínadlem, které zasáhlo všechny oblasti sociálního, politického a kulturního života. Reformní frazeologie se uhnízdila všude, v myšlení i v jazyce, nezastaví

se před žádnou institucí, napadá základní školy stejně jako univerzity, policejní místa v odlehlých oblastech stejně jako sídla vlád, pojišťovny stejně jako dopravní podniky. Lze mluvit přímo o duchu reformy, který prostupuje všechna média, každý projev, každé sdělení, každé oficiální prohlášení, každý zákon. Situace je všude stejná: buď jsme právě pod tlakem nutných reform, a tudíž je musíme rychle uskutečnit, nebo máme právě nějakou nutnou reformu za sebou, a jejím výsledkem není nic jiného, než že na ni musí navázat další nutná reforma. Abstraktní vyznávání reformy jako takové se stalo komplexní politickou ideologií současnosti. ... Reformní duch nahrazuje všechny jiné politické programy, koncepty a ideje. A také nahrazuje morálku. Jde už jen o to, projevit odvahu k reformám. Dnes platí jako ctnost signalizovat ochotu k reformám, špatný je ten, kdo reformám vzdoruje. Reforma je dobro, je obranou před zlem, svět se dělí na stoupence reformy a nepřátele reformy. A jako každá správná ideologie nemusí ani reformní duch sám sebe zdůvodňovat. ... Při každé reformě se sice opakují jako mantry bezobsažná slova jako snížení nákladů, konkurenceschopnost nebo vzrůst pracovní výkonnosti, ale každému je jasné, že po každé reformě je zpravidla vše reformované dražší a funguje hůř než dřív, je těžkopádnější a především komplikovanější a neprůhlednější.“⁶ Liessmann poté se smutkem dodává: „Po většině reform v oblasti vzdělání mají její účastníci i ti, které zasáhla – za předpokladu, že jejich schopnost reflexe zůstala intaktní –, vždy dojem, že se zvýšil chaos, v němž je smysluplná práce stále obtížnější. ... Jen velmi bohatá nebo velmi hloupá země si může dovolit vypracovávat pro každou generaci studentů nové pojetí studia. Co to znamená? Chaos porodí nové reformy.“⁷

Německý filozof a pedagog Manfred Fuhrmann, obdobně jako Konrad Liesmann v Teorii nevdělanosti, si v své knížce Vzdělání, evropská kulturní identita, klade otázku, proč koncepce vzdělávání, jak se zformovala na počátku 19. století, kladla takový důraz na výuku latiny a řečtiny, na výuku římských a řeckých reálií: odpověď nachází v myšlenkách Goetheho a Schillera: onen antický svět, jeho ctnosti, sny a touhy, jeho hodnoty a ideje, jeho krásu a umění, jeho uspořádání obce, škola podává jako aproximativní ideál, ke kterému vzhlížíme.⁸ Dnešní doba již nezná ideály, škola nabízí

³ ŠTVRTŇOVÁ, G./OŠKEROVÁ, K./CHRIPÁK, D. Česko má stále nízký podíl vysokoškoláků. Univerzity reagují novými obory a propojováním s firmami. Hospodářské noviny, 1.8.2018, <https://infografiky.ihned.cz/cesti-vysokoskolaci-a-pracovni/r~c347247a959011e88bcd0cc47ab5f122/?>

⁴ Europe 2020 education indicators in 2016 Ever greater share of persons aged 30 to 34 with tertiary educational attainment in the EU... and ever fewer early leavers from education and training. Eurostat news release, 7/2017-26 April 2017. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8001730/3-26042017-BP-EN.pdf/c22de-270-ea00-4581-89bc-501056f9cae2>

⁵ <https://stolzova.deml.cz/view.php?cislocianku=2008041701>.

⁶ LIESSMAN, K.P. Theorie der Umbildung. Die Irrtümer der Wissensgesellschaft. Český překlad: Teorie nevdělanosti. Omyly společnosti vědění. Praha 2008, s. 110, 112.

⁷ Tamtéž, s. 112, 115.

⁸ FUHRMANN, M. Bildung. Europas kulturelle Identität. Stuttgart, 2002, s. 26 a nasl.

obyčejnou deskripci bez přítomnosti étosu. Stejně situaci dneška pociťují i jiní: Nestor slovenského humoru, zakladatel legendárního Divadla na Korze, Kornel Földváry ve fejetonu věnovanému případu Hedvivy Malinové po jejím odchodu ze Slovenska, směřuje svoje – tentokrát nikoli laskavým humorem nýbrž kriticky nabroušené – pero na naši adresu, na adresu právníků: „kvůli čemu se vlastně budoucí právníci učí římské právo, když kašleme na římské ctnosti?“⁹

Jedním z prvních, jež formulovali změnu paradigmatu v oblasti univerzitního vzdělávání, byl „prorok postmodernismu“, Jean-Francois Lyotard: „V kontextu delegitimizace se od univerzit a institucí vysokoškolské výuky žádá napříště, aby pěstovaly kompetence, a nikoli už ideály: tolik lékařů, tolik profesorů toho a toho oboru, tolik inženýrů, tolik administrativních odborníků atd. Předávání vědění nemá už sloužit k formování elity schopné vést národ v procesu jeho emancipace, nýbrž zajišťuje systému hráče schopné vyhovujícím způsobem plnit svoji roli v těch pragmatických pozicích, kterých instituce mají zapotřebí. ... Od okamžiku, kdy vědění nemá už svůj účel samo v sobě, jakožto realizace ideje nebo jakožto emancipace lidí, jeho předávání přestává být věcí výhradní zodpovědnosti vědců a studentů. Idea ‚univerzitní svobody‘ patří dnes minulosti. ... Otázkou, která je explicitně nebo implicitně kladena studentem připravujícím se na určitou profesi, státem či institucí vysokoškolské výuky, není už: Je to pravdivé?, nýbrž: K čemu to slouží? V kontextu merkantilizace vědění tato poslední otázka nejčastěji znamená: Dá se to prodat? A v kontextu zvětšování moci: Je to efektivní?“¹⁰ Lyotard, nekonečně unesen vlastními úvahami o postmodernismu, končí slovy připomínající Aldouse Huxleyho a jeho Překrásný nový svět: „Co se však zdá být jisté, je to, že v obou případech delegitimizace a převaha performativního principu odzvánění éře Profesora: pro předávání daného vědění není o nic kompetentnější než síť paměti a pro vymyšlení nových tahů nebo nových her není o nic kompetentnější než interdisciplinární týmy.“¹¹ Obávám se, že všechny tyto tři teze nejsou správné. Nuže, za prvé: věda není sítí pojmů a tvrzení, nýbrž jejich hierarchií – obsahuje vlastní, více či méně exaktně vymezený jazyk, axiomy, pravidla odvozování jedněch tvrzení z tvrzení dalších, klasifikace, pojmové vazby, soustavu tvrzení (o klasifikačních, vztažných či kauzálních souvislostech) mající

ambicí (nikdy nedosažitelnou) na bezrozpornost a úplnost, a konečně, obsahuje i postupy ověřování (experiment apod.). Za druhé, lidské poznání je subjektivní, kolektivní mozek neexistuje. Úplně jinou otázkou je vzájemná konfrontace idejí a kooperace v procesu poznání: Ilustrací ať je slavná a často citovaná věta, již Isaac Newton napsal v dopise Robertu Hookeovi ze dne 2. února 1675: „Jestliže jsem viděl dále [než vy a Descartes – pozn. P.H.], bylo to proto, že jsem stál na ramenou obrů.“¹² Způsoby a formy vědecké spolupráce se zásadně liší dle vědeckých oborů a dle povahy a rozsahu zkoumaného problému či ověřování přijaté vědecké hypotézy: jiné jsou v oblasti humanitních věd, případně teoretické matematiky a jiné ve vědách technických. Tím nejdůležitějším ve vědecké spolupráci je kultura vědeckého prostředí, vnitřní pravidla a hodnoty vědecké komunity, přítomnost inspiračních osobností, intenzivní vědecký diskurz. Nicméně platí obecně již vyřčené: v každém z těchto oborů a v případě jakéhokoli vědeckého problému je základní východisko, základní idea, teze, výsledkem subjektivního poznání.

Za třetí, ohledně „odzvánění éře Profesora“, pomohu si argumentem ex autoritate – myšlenkami, jež v roce 1952 zformuloval v článku publikovaném v deníku New York Times Albert Einstein: „Vzdělát člověka v nějakém speciálním oboru nestačí. Tím se z něj sice stane cosi jako použitelný stroj, nikoliv však plnohodnotná osobnost. Záleží na tom, aby si osvojil smysl pro to, co je hodné toho nebo onoho úsilí. Musí se mu dostat živého citu pro to, co je krásné a co je mravně dobré. Jinak bude svým specializovaným umem připomínat spíše dobře vycvičeného psa než harmonicky rozvinutého tvora. Musí se naučit rozumět pohnutkám lidí, jejich iluzím, jejich trápení, aby se dopracoval ke správnému postoji vůči jednotlivým bližním a vůči pospolitosti. Tyto cenné dovednosti zpřístupňuje mladým generacím osobní styk s vyučujícími, ne - alespoň ne v tom hlavním - nějaké texty. Především takový kontakt vytváří kulturu a udržuje ji. Toto mám na zřeteli, kdykoliv doporučuji jako důležité humanities, ne prostě jen suché odborné znalosti z historie a z filozofie. Přehnané zdůrazňování soutěživosti a předčasná specializace, která se řídí jen a jen hlediskem bezprostřední užitečnosti, usmrcuje ducha, na kterém závisí veškerá kulturnost a tím koneckonců i rozkvět všech speciálních vědních oborů. Podstatou ja-

⁹ FÖLDVÁRI, K. *Sedem rokov do Györu. Sme*, 7.2.2014, s. 14.

¹⁰ LYOTARD, J.-F. *La condition postmoderne. Le postmoderně expliqué aux enfants. Český překlad: O postmodernismu. Postmoderno vysvětlované dětem. Postmoderní situace. Praha 1993: s. 156-158.*

¹¹ *Tamtéž*, s. 161.

¹² Newtonova myšlenka zní přesně takto: „What Des-Cartes did was a good step. You have added much several ways, & especially in taking the colours of thin plates into philosophical consideration. If I have seen further it is by standing on the shoulders of Giants.“ Viz TURMBULL, H.W. ed., *The Correspondence of Isaac Newton: 1661-1675. Volume 1, London 1959, s. 416.*

kékoliv výchovy, pokud má mít cenu, je i to, že u mladého člověka rozvíjí samostatné kritické myšlení; a takovýto rozvoj je vždy ohrožován jakýmkoli přetěžováním vědomostmi (bodovací systém). Přetěžování nutně vede k povrchnosti a k nekulturnosti. Učení má být takové, aby to, co se studentům předkládá, chápali jako cenný dar a ne jako cosi povinné, což jim má zkazit dobrou náladu.¹³ A když už jsem u argumentu ex autoritate, nedá mně nereagovat na Lyotardovy myšlenky nádhernou úvahou zakladatele liberální teologie a moderní hermeneutiky, Friedricha Daniela Ernsta Schleiermachers: „Vše, co říká, musí učitel před posluchači nechat vzniknout, nemusí vyprávět, co ví, nýbrž reprodukovat své vlastní poznání, čin sám tím, že ustavičně nejen sbírá poznatky, nýbrž nechává bezprostředně nazírat a názorně napodobovat činnost rozumu při vytváření poznání.“¹⁴ A právě to je základní role Profesora: nikoli pouze reprodukovat vědění, nýbrž přizvat studenta „k prostřenému stolu“ poznávání, k okamžiku zrodu vědění.

Dovol mně, milý čtenáři, na tomto místě zdůraznit dva momenty: Tyto řádky nejsou ani výrazem staromilství stárnoucího učitele a ani nejsou namířeny proti rozšiřování vzdělávání. Odmítnutí pojetí univerzity formující vzděláním a hodnotami osobnost studentů a její nahrazení prakticistní školní přípravkou přináší zásadní kulturní a civilizační konsekvence: „Reformátory vzdělání všeho druhu pojí jedině, a to nenávist k tradičnímu pojetí vzdělanosti. Je jim očividně trnem v oku, že by lidé mohli získat vzdělání neúčelové, souvislé, obsahově ukotvené v tradicích velkých kultur, které by je nejen formovalo, ale také by jim umožnilo nezávislost na diktátu doby a módních vlnách. Vzdělaní lidé by totiž byli všechno jiné než

bezproblémově fungující, flexibilní, mobilní a týmově svázané klony, jaké by mnozí rádi viděli jako výsledné produkty vzdělávacího procesu.“¹⁵ Jistě, každý systém, tak i univerzita, vyžaduje změny, to je banální konstatování. To podstatné je ale dokázat zachovat proporci mezi kontinuitou a negací, proporci mezi zachováním znaků, jež tvoří samou podstatu věcí, a mezi reflexí vývoje, reflexí doby.

Moje poznámky jsou namířeny proti nivelizaci univerzitního vzdělávání a nutnému poklesu jeho úrovně. Nivelizace znamená entropii ... Diferenciace dle schopností i dle potřeb a zájmů nesmí mít za důsledek ztrátu společenské prestiže: každý člověk je hoden úcty, ať již vykonává jakoukoli práci, a dodejme, že o to více, rozumí-li své práci a má-li svoji práci rád. Mimochodem, společnost jistě potřebuje právníky, IT-odborníky, či několik sociologů, politologů a psychoanalytiků, stejně tak ale potřebuje klempíře, stolaře, zámečníky, instalatéry, topenáře, zedníky či zdravotní sestry ...

V životě mne potkalo veliké štěstí potkat vzácné, moudré, charakterní lidi. Žel, řada z nich, snad většina, již odešla z tohoto světa. Navzdory tomu, že si s nimi již nemůžu povídat, často si kladu otázku, v souvislosti s nějakou výzvou k přemýšlení, jaké stanovisko by zaujali oni. Je to zvláštní, i když již nepromluví nahlas, mám jakousi jistotu v tom, jak by na moje otázky odpověděli. Moc rád bych si dnes o mých pochybnostech ohledně dnešního vývoje vysokých škol popovídal s panem docentem Liberdou – patří mezi ty, o jejichž přístupu nemám pochybnosti: stejně tak, jak tomu bylo před lety, i dnes, navzdory módním trendům, by vždy zachoval slušnost, upřímně by usiloval dějinami poznávání nashromážděné vědění zprostředkovat studentům a měl by pochopení pro nové nápady a ideje.

¹³ EINSTEIN, A. *Mein Weltbild*. Český překlad: *Jak vidím svět*. I. Praha 1993, s. 36-37.

¹⁴ SCHLEIERMACHER, F. *Pädagogische Schriften*. Hrsg. VON WENIGER, E., Frankfurt a.M. 1984, s. 107.

¹⁵ LIESSMAN, K.P. *Theorie der Umbildung. Die Irrtümer der Wissensgesellschaft*. Český překlad: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha 2008, s. 38.

CENA MIROSLAVA LIBERDY

Právnická fakulta uděluje ocenění za výjimečné počiny zaměstnanců, kteří přispívají k šíření dobrého jména fakulty. Právě tato cena nese jméno prvního děkana obnovené fakulty docenta Miroslava Liberdy.

Historicky prvními laureáty této ceny se na podzim 2017 stali:

JUDr. Ondřej Hamulák, Ph.D.

z katedry mezinárodního a evropského práva

JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI.

z katedry mezinárodního a evropského práva, který byl oceněn společně s vojenským analytikem **pplk. Mgr. Otakarem Foltýnem**

Cenu Miroslava Liberdy mohou získat každoročně až tři zaměstnanci fakulty. Spojena je i s finanční odměnou.

Právnická
fakulta